

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Дейнеко К. І.

студент юридичного факультету

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Кулініч О. О.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Особливості конституційного статусу глав держав визначають характер і розмір їх повноважень. У президентських і деяких республіках зі змішаною формою правління глава держави отримує свій мандат від електорату і завжди наділений широким спектром реальних повноважень. На відміну від глави держави в президентських республіках, президент у парламентських республіках, як правило, не має реальної виконавчої влади і здійснює свою компетенцію переважно у взаємодії з урядом. Президент посідає особливе місце в системі органів державної влади України і відіграє провідну роль. У зв'язку зі зміною форми правління з президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську першочерговим є вивчення інституту президентства, місця та ролі Президента України в системі державної влади, значення для розвитку демократичного суспільства. Останні десятиліття ознаменувалися різноманітністю унікальних форм правління. Нині практично немає держав з однаковим правовим статусом глави держави, компетенція кожної з них відрізняється певними відмінностями навіть у межах кожної з трьох основних моделей республіканського правління. Водночас майже в усіх пострадянських державах актуальним стає проблема оптимізації правового статусу глави держави шляхом визначення необхідного обсягу повноважень. Тому визначення поняття «президент – глава держави» фактично нічого не прояснює в його правовому статусі і не дозволяє більш-менш чітко визначити його місце в системі вищих органів державної влади. Цим пояснюється той факт, що термін глава держави не зустрічається в переважній більшості конституцій розвинених демократій [7, с. 62]. За словами С. Г. Серьогіна, на зорі незалежності в Україні форма правління була заснована на суто лідерській моделі. З самого початку пост Президента створювався як лідер нації, лідер радикальних реформ суспільного ладу. Модель «сильного» президента, президента-лідера

навіть в умовах гібридної, радянсько-президентської моделі, яка існувала в Україні протягом 1991–1995 років, дозволила стабілізувати соціально-політичну та соціально-економічну ситуацію в країні, забезпечити громадянський мир і спокій, створити передумови для прийняття нової Конституції. Конституція 1996 року, по суті, лише закріпила тодішній «статус-кво»: Президент України, формально не належав до жодної гілки влади, фактично очолював всю виконавчу вертикаль, використовуючи широкий арсенал засобів – від призначення до звільнення керівників органів виконавчої влади на розпорядження та не передбачені жодним нормативно-правовим актом «розпорядження», адресовані уряду та центральним органам виконавчої влади [6, с. 26]. Конституційно-правовий статус Президента України безпосередньо пов'язаний з визначенням компетенції глави держави. Компетенцію Президента України можна визначити як закріплених Конституцією та законами України сукупності юрисдикції та повноважень глави Української держави, встановленням яких закріплюються обсяг і зміст його діяльності та місце Президента в визначається система вищих державних органів. Повноваження Президента України, закріплені в Конституції України, можна поділити на кілька груп, серед яких слід виділити: 1) представницькі повноваження, які проявляються, коли Президент представляє нашу країну в міжнародних відносинах тощо; 2) повноваження, пов'язані з діяльністю Верховної Ради України (наприклад, припинення її повноважень, якщо пленарні засідання не можуть розпочатися протягом 30 днів однієї чергової сесії); 3) повноваження щодо призначення на посади та звільнення з посад членів Кабінету Міністрів України, голів місцевих державних адміністрацій та інших посадових осіб; 4) повноваження у сфері державної незалежності, національної безпеки та оборони нашої країни, зокрема пов'язані з прийняттям рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих місцевостях; 5) установчі повноваження (утворення та ліквідація допоміжних органів і служб при Президентові); 6) повноваження у сфері правосуддя (помилування); 7) повноваження щодо надання громадянства України та позбавлення його, надання притулку в Україні; 8) повноваження у сфері законодавства, зокрема щодо призначення всеукраїнського референдуму щодо внесення змін до Конституції України, право вето на прийнятті Верховною Радою України закони з подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховною Радою України. Верховна Рада. Президент має право видавати укази та розпорядження, які є обов'язковими до виконання на всій території України. Ці акти мають бути створені на основі Конституції України та спрямовані на реалізацію її положень. Водночас укази та розпорядження Президента є правовою

основою актів органів виконавчої влади. Згідно з чинним законодавством, Президент України має найбільші повноваження у сфері міжнародних відносин та оборони. З метою виконання міжнародних повноважень Президент України представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньою політикою держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України. Аналіз повноважень Президента як Головнокомандувача Збройними Силами України у сфері оборони та національної безпеки свідчить, що його функціями у цій сфері є політичне керівництво державними органами, що забезпечують обороноздатність України. Глава держави в межах своїх повноважень також очолює Раду національної безпеки і оборони України, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. У нинішньому військовому протистоянні цей орган відіграє значну роль у швидкому прийнятті важливих для держави рішень. Президент діє в межах своїх повноважень, встановлених Конституцією, але ці функції включають право глави держави діяти на власний розсуд, ґрунтуючись не лише на букві, а й на душі Конституції та законів, відповідаючи до непередбачених життєвих обставин. Таким чином, лише Президент має визначити порушення чи загрозу порушення державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності та національної безпеки України та вжити відповідних оперативних заходів, у тому числі із застосуванням сили. Зокрема, Глава Української держави особисто приймає рішення про застосування Збройних Сил у разі агресії проти України (п. 19 ст. 106 Конституції України), про загальну або часткову мобілізацію та воєнний стан в Україні або в окремих випадках населених пунктів (п. 20 ст. 106 Конституції України), а також оголошення окремих населених пунктів України зонами надзвичайної екологічної ситуації. 26 червня 2014 року Президент України вніс до Верховної Ради проект закону «Про внесення змін до Конституції України», який передбачає розширення повноважень глави держави. Цей законопроект передбачає можливість глави держави припинити повноваження органів місцевого самоврядування. Чинні конституційні норми не передбачають таких повноважень Президента. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. це може зробити Верховна Рада. Ще одне нововведення – створення в областях та районах інституту представників Президента України. Замість інституту місцевих державних адміністрацій передбачається запровадити інститут представників Президента України в областях та районах. До повноважень Президента входить звільнення Генерального прокурора України, Голови Служби безпеки України, Голови Служби зовнішньої розвідки України та Голови Державного бюро розслідувань на власний розсуд. Вважаємо, що зміни конституційно-правового статусу Прези-

дента України не повинні суперечити загальній концепції побудови демократичного суспільства. Повноваження Президента України мають бути достатніми для гарантування главі держави функціональної єдності державної влади, її децентралізації, спрямованості на формування та реалізацію єдиної державної політики. 39 Підсумовуючи, слід зазначити, що інститут Президента відіграє невід'ємну роль у структурі політичної системи України. З перших років вітчизняного державотворення для розвитку інституту президентства важливим було підвищення його статусу, значення повноважень Президента. Дещо пізніше домінуючим стало звуження повноважень Президента. Із запровадженням реформування внутрішньополітичної системи відносини у трикутнику Президент – Верховна Рада – Кабінет Міністрів України набули нових рис. Вони ґрунтуються на дещо відмінних від попередніх конституційно-правових засадах. Виникає проблема ефективності влади, застосування її потужних компонентів задля динамічного соціально-економічного розвитку суспільства. Нові зміни піднімають питання поділу влади, правової та раціональної противаги між різними її складовими. Особливою проблемою є відсутність єдиного законодавчого акта, який би визначав особливості правового статусу Президента України. Нині основні положення регулюються Конституцією України, але обмеженість дії останньої означає неможливість конкретизувати всі необхідні правові норми та повноваження в межах лише Основного Закону, що зробило б його громіздким, а отже, і неефективним. У Франції ці питання вирішуються в органічному законодавстві, де визначені відповідні повноваження. Водночас його існування встановлює особливий порядок внесення змін до цього закону порівняно із звичайними законами. Тому запровадження подібного нормативно-правового акту, враховуючи відсутність в Україні органічного законодавства, є необхідним.

Література:

1. Белов Д. М. Конституційно-правове регулювання інституту президентства в Україні та Франції : монографія / Ужгород : Ліра, 2007, 216 с.
2. Бодрова І. І. Система допоміжних органів при Президентові України. Харків : Право, 2012. Вип. 23. С. 94–105.
3. Кармазіна М. С. Президентство: Українська версія : монографія Київ : Бланк-Прес, 2007. 365 с.
4. Кудряченко А. І. Місце президентства в контексті формування політичної системи України / *Стратегічні пріоритети*. 2006. № 1. С. 5–10.